

Wojciech Witkowski

Janina Morgensztern, "Podatki Żydów Ordynacji Zamojskiej" w XVI i XVII w.", "Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego", 1969, nr 71 - 72

Rocznik Lubelski 14, 240

1971

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ona zbudowana, jak określono tutaj, w stylu manieryzmu o kierunku klasycystyczno-spirytualistycznym. Wprawdzie brak w niej cech baroku, ale poprzez oddziaływanie na kościoły budowane w tym właśnie stylu w pewien sposób wpłynęła kolegiata na ukształtowanie się jego postaci w okolicach Zamościa. Włączona w nurt katolickiej architektury kontrreformacyjnej miała — w myśl założeń fundatora — odegrać też rolę w odzyskaniu przez kościół katolicki utraconych pozycji w tej części Rzeczypospolitej.

I jeszcze kilka uwag drobnych. Imię dr Stankowej brzmi Maria, a nie Janina, jak podano na str. 133. Niezbyt szczęśliwie używał także autor terminu „Zamojszczyzna”, rozumiejąc pod nim obszar ordynacji. Wiemy, że określenie to, bardzo popularne obecnie, ukształtowało się w czasie ostatniej wojny. Wtedy oznaczało jednak całkiem coś odmiennego od rozumienia tego terminu przez autora, a mianowicie obszar czterech południowych powiatów woj. lubelskiego. Lepszym w tym wypadku określeniem wydają się terminy: „ordynacja”, lub „państwo zamojskie”, których autor używa także.

Kończąc posłużę się słowami jednego z recenzentów tej pracy, które przytoczył w przedmowie prof. W. Tomkiewicz, iż „jest to wyczerpujące, nie mające u nas sobie równego, opracowanie zabytku architektury”. Wystarczą one w zupełności za ostateczną ocenę.

Ryszard Szczygieł

Janina Morgensztern: Podatki Żydów Ordynacji Zamojskiej w XVI i XVII w.

„Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1969, nr 71—72, s. 9—38

W XVII stuleciu Ordynacja liczyła 8 miast. W każdym z nich od przełomu w. XVI i XVII istniały gminy żydowskie grupujące także Żydów zamieszkałych w okolicznych wsiach.

Żydzi płacili podatki Skarbowi Państwa, dalej na rzecz właściciela miasta, samego miasta i czasem duchowieństwa katolickiego.

Obowiązujący w zasadzie od XIX w. system podatków państwowych, płaconych przez ludność żydowską, ustaliły 3 uchwały sejmowe z lat 1539, 1549, 1590. Podstawowym podatkiem należnym Skarbowi Państwa było tzw. pogłównie żydowskie. Udział gmin ziemstwa chełmsko-bełskiego (a więc gmin ordynackich) w pogłównym z całej Korony wynosił w XVII w. od 8 do 12%. Tenże wiek, zwłaszcza jego II połowa, przyniósł obciążenia Żydów w postaci podatków już dawniej ustanawianych (jak podymne, szos, czopowe i in.) pogłównego generalnego i w ustanowieniu nowych (akcyzy, hiberny, szelężnego). W każdym z nich mieli Żydzi ordynacyjni swój udział. Na rzecz pana miasta wnoszono opłaty w pieniądzu, czasem w naturze i robociznie (te ostatnie w Szczebrzeszynie, Kraśniku, Tarnogrodzie). Głównym obciążeniem była opłata od tzw. osiadłości (inaczej czynsz) — od właścicieli nieruchomości i podatek „od żydostwa”, który płaciły wszystkie rodziny żydowskie. Miastu, zależnie od przywileju osiedleńczego winni byli różne świadczenia; w Zamościu np. płacono od własności nieruchomości, a nadto „stróżne”, w Tomaszowie po 2 gr od kramu. Ponadto Żydzi kraśniccy i tomaszowscy ponosili pewne ciężary na rzecz kościoła katolickiego.

W latach ciężkich dla kraju zarówno władza państwowa, jak i Ordynacja stosowała daleko idące ulgi w obciążeniach ludności żydowskiej.

Wojciech Witkowski